didaskalia
gazeta teatralna

Z numeru: **Didaskalia 166**
Data wydania: grudzień 2021
Źródło: https://didaskalia.pl/pl/artykul/noty-o-ksiazkach-8

/ teatr w książkach

Noty o książkach

Monika Rogowska-Stangret, *Być ze świata. Cztery eseje o etyce posthumanistycznej,* słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2021

Książka Moniki Rogowskiej-Stangret powstała jako usytuowana odpowiedź badaczki na dwa zaobserwowane przez nią zjawiska. Pierwszym z nich jest koniec tradycyjnego humanizmu, który wywyższał pewien typ człowieka, a na niższej pozycji ustawiał wszystko to, co nie-ludzkie. Drugim – dotknięta potężnym kryzysem ekologicznym i klimatycznym epoka, w której żyjemy, czyli antropocen. Zjawiska te doprowadziły do dezaktualizacji znanych nam opowieści, teorii, narracji o świecie i przedawnienia obowiązujących etycznych norm postępowania. Dziś, jak sugeruje autorka, „musimy myśleć inaczej", czyli nauczyć się żyć relacyjnie oraz działać „wraz-z" nie tylko ludźmi, lecz także tym, co nie-ludzkie. Rogowska-Stangret proponuje więc różne formy nowej, posthumanistycznej etyki, dzięki którym zaczniemy budować świat „odpowiedzialnie, z miłością, ku dobru, dla życia" (s. 17).

Książka, jak sugeruje podtytuł, podzielona została na cztery eseje. Łączy je przekonanie, że narracje naukowe, filozoficzne i artystyczne również mogą opowiadać o świecie i dostarczać przydatnych wskazówek, jak zmieniać swoje dotychczasowe (antropocentryczne) praktyki czy zwyczaje. Dlatego też, kreśląc etyczne propozycje, autorka „współmyśli" z koncepcjami przedstawicielek i przedstawicieli feministycznego nowego materializmu. Każde z nich – razem ze swoim teoretycznym zapleczem – staje się bohaterem kolejnego rozdziału.

Pierwszy rozdział (*Nagie życie, naga śmierć i etyczna niemożność wymazania*) to dyskusja z Rosi Braidotti nad jej etycznym projektem „stawania się niedostrzegalnym". Drugi (*Przeskalowywanie traumy*) poświęcono rozpoznaniom Karen Barad na temat performatywnego wpływu fizyki kwantowej na naszą rzeczywistość. W trzecim (*Być ze świata*), odwołując się do Erina Manninga i Michaela Mardera, Rogowska-Stangret zastanawia się, jak inaczej – z nieantropocentrycznej perspektywy – kategoryzować dziś ludzki podmiot. W ostatnim rozdziale natomiast (*Troska jako metodologia*), pod wpływem tekstów Vinciane Despret oraz projektów Natalie Jeremijenko, autorka dostrzega nowe sposoby nawiązywania relacji ze światem.

Dużym atutem rozważań Rogowskiej-Stangret jest jej ostrożne i czujne podejście do alternatywnych wobec antropocenu teorii i praktyk. Każdą z proponowanych koncepcji autorka stawia w ogniu pytań i krytyki. Celem takiej strategii badawczej nie jest, jak sądzę, zanegowanie posthumanistycznej etyki, lecz wręcz przeciwnie – próba wypracowania bardziej aktualnych i sprawczych strategii działania. Tego typu podejście ma wiele zalet, a przede wszystkim jest uczciwe wobec czytelnika. Rogowska-Stangret niczego nie narzuca, jako badaczka nie stawia się także na

piedestale. Zachęca natomiast, by wspólnie – siedząc przy okrągłym stole z nią i przywoływanymi badaczkami i badaczami – wypracować nowe, lepsze światy. Pisze wprost: „Chciałabym, żeby zawarte w tej książce eseje zainspirowały do tworzenia innych ontologii i innych etosów […], a więc do myślenia inaczej”. W tym też dostrzegam największy akt sprawczy książki.

Bartosz Cudak

Anna Sobiecka, Anna Podstawka, *Krytyka teatralna i krytycy. Studia o krytyce drugiej połowy XIX i początku XX wieku*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku, Słupsk 2021

Anna Sobiecka i Anna Podstawka w swojej publikacji przyglądają się wybranym (według klucza autorskiego) zagadnieniom związanym z krytyką teatralną przełomu XIX i XX wieku w sposób, który uzupełnia dotychczasowe badania teatrologiczne. Autorki podzieliły monografie na trzy części. W pierwszym rozdziale omówieni zostają krytycy związani z „Przeglądem Tygodniowym” (przede wszystkim Józef Kotarbiński i Michał Bałucki), którzy reprezentują publicystykę teatralną drugiej połowy XIX wieku. Dalej przedstawiona zostaje działalność krytyczno-teatralna Władysława Bukowińskiego, Jana Augusta Kisielewskiego, Tadeusza Micińskiego i Macieja Szukiewicza z przełomu wieków. Trzeci rozdział dotyczy publicystyki teatralnej Jana Kasprowicza. Autorki opublikowały w formie aneksu wybór tekstów źródłowych, do których odwoływały się w swoich analizach,

uzupełniając w ten sposób listę opublikowanych dotychczas recenzji teatralnych z omawianej epoki.

Niniejsza publikacja poniekąd przywraca do obszaru badań nad krytyką teatralną autorów, których twórczość kojarzona jest przede wszystkim z inną niż publicystyka działalnością, np. dramatopisarstwem (Bałucki, Szukiewicz, Miciński), czy aktorstwem (Kotarbiński). Autorki omawiają również działalność Władysława Bukowińskiego, publicysty, poety, tłumacza, którego twórczość została właściwie zapomniana. Taki wybór autorów, reprezentujących różne pokolenia i zajmujących się różnymi ośrodkami teatralnymi, tworzy ciekawą panoramę zjawisk związanych z krytyką teatralną, którą Sobiecka i Podstawka stale odnoszą do wcześniejszych publikacji, rozbudowując, uzupełniając lub zmieniając punkt odniesienia owych ustaleń. Ponadto sygnalizują dalsze możliwości rozwoju badań koniecznych do wypełnienia luki w dziedzinie analizy krytyki teatralnej przełomu XIX i XX wieku.

W książce tej na podstawie publicystyki teatralnej wskazywane są zagadnienia związane między innymi z rolą i zadaniami krytyka, administracją teatru, repertuarem teatralnym, dramatem w kontekście literackim, aktorstwem. Dzięki temu uwidocznione zostają bardziej złożone kwestie, dotyczące choćby kondycji dramatu polskiego i jego roli w tworzeniu „teatru narodowego”, przyzwyczajeń i upodobań publiczności, a także związków między dramatem a jego wystawieniem i reżyserią – by wymienić jedynie kilka.

Interesujące są również wnioski autorek dotyczące formalnej strony artykułów poszczególnych twórców, dzięki którym możliwe są do określenia nie tylko dominujące w epoce sposoby pisania o teatrze, ale również transformacje w ich obrębie. Wskazują one z kolei na zmiany w postrzeganiu

hierarchii poszczególnych elementów dzieła teatralnego, zachodzące w końcu XIX i początku XX wieku.

Urszula Pysyk

Źródło: *https://didaskalia.pl/artykul/noty-o-ksiazkach-8*